Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 10ης Μαρτίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Μεταναστευτική πολιτική – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – Κράτηση ενόψει απομάκρυνσης – Άρθρο 16, παράγραφος 1 – Άμεσο αποτέλεσμα – Ειδική εγκατάσταση κράτησης – Έννοια – Κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα – Προϋποθέσεις – Άρθρο 18 – Κατάσταση έκτακτης ανάγκης – Έννοια – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος»

Στην υπόθεση C-519/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Amtsgericht Hannover (ειρηνοδικείο Αννόβερου, Γερμανία) με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Οκτωβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης κατά του

K

παρισταμένης της:

Landkreis Gifhorn,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan, πρόεδρο τμήματος, K. Jürimäe, πρόεδρο του τρίτου τμήματος, ασκούσα καθήκοντα δικαστή του πέμπτου τμήματος, K. Λυκούργο (εισηγητή), πρόεδρο του τετάρτου τμήματος, I. Jarukaitis και M. Ilešič, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Richard de la Tour

γραμματέας: D. Dittert, προϊστάμενος μονάδας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Σεπτεμβρίου 2021,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο K, εκπροσωπούμενος από τον P. Fahlbusch και την B. Böhlo, Rechtsanwälte,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και R. Kanitz,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. K. Bulterman και από τον H. S. Gijzen,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Cattabriga και τον H. Leupold,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 1, και του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2008, L 348, σ. 98).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαδικασίας απομάκρυνσης που έχει κινηθεί κατά του Κ και αφορά τη νομιμότητα της κράτησής του στο τμήμα Langenhagen (Γερμανία) του σωφρονιστικού καταστήματος Αννόβερου (Γερμανία).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 13 και 16 της οδηγίας 2008/115 έχουν ως εξής:

«(3) Στις 4 Μαΐου 2005, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε “Είκοσι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή”.

[...]

(13) Η χρήση αναγκαστικών μέτρων θα πρέπει να υπόκειται ρητά στις αρχές της αναλογικότητας και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους στόχους. Θα πρέπει να θεσπισθούν ελάχιστες εγγυήσεις για την εκτέλεση της αναγκαστικής επιστροφής, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως 2004/573/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, περί διοργάνωσης κοινών πτήσεων για την απομάκρυνση από το έδαφος δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών, υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχουν εκδοθεί ατομικές αποφάσεις απομάκρυνσης [(ΕΕ 2004, L 261, σ. 8)]. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να βασίζονται σε διάφορες δυνατότητες για να ελέγχουν την αναγκαστική επιστροφή.

[...]

(16) Η χρήση της κράτησης με σκοπό την απομάκρυνση θα πρέπει να είναι περιορισμένη και να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους στόχους. Η κράτηση δικαιολογείται μόνο για την προετοιμασία της επιστροφής ή για την εκτέλεση της διαδικασίας απομάκρυνσης και εφόσον δεν αρκεί η εφαρμογή λιγότερο αναγκαστικών μέτρων.»

4 Το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Εκτός εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα, τα κράτη μέλη μπορούν να θέτουν απλώς υπό κράτηση υπήκοο τρίτης χώρας υποκείμενο σε διαδικασίες επιστροφής, για την προετοιμασία της επιστροφής και/ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, ιδίως όταν:

α) υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, ή

β) ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας αποφεύγει ή παρεμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διαδικασία απομάκρυνσης.

Οιαδήποτε κράτηση έχει τη μικρότερη δυνατή διάρκεια και διατηρείται μόνο καθόσον χρόνο η διαδικασία απομάκρυνσης εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια.»

5 Το άρθρο 16 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Η κράτηση λαμβάνει χώρα κατά κανόνα σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης. Οσάκις κράτος μέλος δεν μπορεί να εξασφαλίσει διαμονή σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης και είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιεί σωφρονιστικό κατάστημα, οι υπό κράτηση υπήκοοι τρίτων χωρών κρατούνται χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου.

2. Επιτρέπεται στους υπό κράτηση υπηκόους τρίτων χωρών, κατόπιν αιτήματος, να έρχονται, εν ευθέτω χρόνω, σε επαφή με τους νόμιμους αντιπροσώπους τους, τα μέλη της οικογένειάς τους και τις αρμόδιες προξενικές αρχές.

3. Δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις περιπτώσεις ευάλωτων ατόμων. Παρέχονται επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και η απαραίτητη θεραπευτική αγωγή.

4. Οι σχετικές και αρμόδιες, εθνικές, διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις και όργανα έχουν τη δυνατότητα να επισκέπτονται τις εγκαταστάσεις κράτησης που αναφέρονται στην παράγραφο 1, στο βαθμό που χρησιμοποιούνται για την κράτηση υπηκόων τρίτων χωρών σύμφωνα με το παρόν κεφάλαιο. Οι επισκέψεις αυτές μπορούν να υπόκεινται σε αδειοδότηση.

5. Οι υπό κράτηση υπήκοοι τρίτων χωρών λαμβάνουν συστηματικά πληροφορίες στις οποίες επεξηγείται ο κανονισμός που εφαρμόζεται στην εγκατάσταση και ορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους. Οι πληροφορίες αυτές περιλαμβάνουν στοιχεία περί του δικαιώματός τους, κατά το εθνικό δίκαιο, να έρχονται σε επαφή με τις οργανώσεις και τα όργανα που αναφέρονται στην παράγραφο 4.»

6 Το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και οι οικογένειες με ανηλίκους κρατούνται μόνο ως έσχατη λύση και για το ελάχιστο απαιτούμενο χρονικό διάστημα.

2. Στις οικογένειες που κρατούνται εν αναμονή απομάκρυνσης παρέχεται χωριστό κατάλυμα το οποίο εξασφαλίζει επαρκή ιδιωτική ζωή.

3. Οι υπό κράτηση ανήλικοι έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, όπως δραστηριότητες παιχνιδιού και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που αρμόζουν στην ηλικία τους, και, ανάλογα με τη διάρκεια της παραμονής τους, έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση.

4. Στους ασυνόδευτους ανηλίκους παρέχεται κατά το δυνατόν κατάλυμα σε ιδρύματα τα οποία διαθέτουν προσωπικό και εγκαταστάσεις που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες προσώπων της ηλικίας τους.

5. Τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού λαμβάνονται πρωτίστως υπόψη κατά την κράτηση ανηλίκων εν αναμονή απομάκρυνσης.»

7 Το άρθρο 18 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Καταστάσεις έκτακτης ανάγκης», έχει ως εξής:

«1. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εξαιρετικά υψηλός αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών προς επιστροφή δημιουργεί απρόβλεπτο υψηλό φόρτο για το δυναμικό της εγκατάστασης κράτησης κράτους μέλους ή στο διοικητικό ή δικαστικό προσωπικό του, το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί, ενόσω η έκτακτη κατάσταση διαρκεί, να αποφασίσει να παράσχει μεγαλύτερες προθεσμίες δικαστικής εξέτασης από τις προβλεπόμενες από τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο και να λαμβάνει επείγοντα μέτρα όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης, κατά παρέκκλιση από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 16, παράγραφος 1 και στο άρθρο 17, παράγραφος 2.

2. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, οσάκις προσφεύγει σε σχετικά έκτακτα μέτρα, ενημερώνει την Επιτροπή. Ενημερώνει επίσης την Επιτροπή μόλις παύσουν να ισχύουν οι λόγοι για την εφαρμογή αυτών των έκτακτων μέτρων.

3. Ουδεμία διάταξη του παρόντος άρθρου ερμηνεύεται ως επιτρέπουσα στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τη γενική υποχρέωσή τους να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, είτε γενικά είτε ειδικά, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους δυνάμει της παρούσας οδηγίας.»

Το γερμανικό δίκαιο

8 Το άρθρο 62a, παράγραφος 1, του Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (νόμου περί διαμονής, απασχόλησης και ένταξης των αλλοδαπών στην ομοσπονδιακή επικράτεια), της 30ής Ιουλίου 2004 (BGBl. 2008 I, σ. 162), όπως ίσχυε από τις 29 Ιουλίου 2017 έως τις 20 Αυγούστου 2019 (στο εξής: νόμος περί διαμονής των αλλοδαπών), είχε ως εξής:

«Η κράτηση ενόψει απομάκρυνσης λαμβάνει χώρα κατ' αρχήν σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης. Εάν δεν υπάρχουν ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης στην ομοσπονδιακή επικράτεια ή εάν ο αλλοδαπός αποτελεί σοβαρή απειλή για τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή τρίτων ή για σημαντικά έννομα αγαθά απτόμενα της εσωτερικής ασφάλειας, η κράτηση μπορεί να λάβει χώρα σε άλλα σωφρονιστικά καταστήματα· στην περίπτωση αυτή, τα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης διαχωρίζονται από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου.»

9 Το άρθρο 1, σημείο 22, του Zweites Gesetz zur besseren Durchsetzung der Ausreisepflicht (δεύτερου νόμου για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της υποχρέωσης αποχώρησης από την επικράτεια), της 15ης Αυγούστου 2019 (BGBl. 2019 I, σ. 1294, στο εξής: νόμος της 15ης Αυγούστου 2019), προβλέπει τα εξής:

«Το άρθρο 62a, παράγραφος 1, [του νόμου περί διαμονής των αλλοδαπών] αντικαθίσταται ως εξής:

“Τα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης διαχωρίζονται από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου. Όταν τίθενται υπό κράτηση περισσότερα μέλη μιας οικογένειας, τους παρέχεται χωριστό κατάλυμα από τα άλλα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης. Θα πρέπει να τους εξασφαλίζεται επαρκής ιδιωτική ζωή.”»

10 Το άρθρο 6 του νόμου αυτού προβλέπει τα εξής:

«Άλλη τροποποίηση του [νόμου περί διαμονής των αλλοδαπών] από 1ης Ιουλίου 2022

Το άρθρο 62a, παράγραφος 1, [του νόμου περί διαμονής των αλλοδαπών] αντικαθίσταται ως εξής:

“Η κράτηση ενόψει απομάκρυνσης λαμβάνει χώρα κατ’ αρχήν σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης. Εάν δεν υπάρχουν ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης στην ομοσπονδιακή επικράτεια ή εάν ο αλλοδαπός αποτελεί σοβαρή απειλή για τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή τρίτων ή για σημαντικά έννομα αγαθά απτόμενα της εσωτερικής ασφάλειας, η κράτηση μπορεί να λάβει χώρα σε άλλα σωφρονιστικά καταστήματα· στην περίπτωση αυτή, τα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης διαχωρίζονται από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου. Όταν τίθενται υπό κράτηση περισσότερα μέλη μιας οικογένειας, τους παρέχεται χωριστό κατάλυμα από τα άλλα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης. Θα πρέπει να τους εξασφαλίζεται επαρκής ιδιωτική ζωή.”»

11 Το άρθρο 8 του νόμου της 15ης Αυγούστου 2019 ορίζει τα εξής:

«Έναρξη ισχύος

(1) Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, ο παρών νόμος αρχίζει να ισχύει από την ημέρα της δημοσίευσής του.

(2) Το άρθρο 6 αρχίζει να ισχύει την 1η Ιουλίου 2022.»

12 Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου της 15ης Αυγούστου 2019 διευκρινίζονταν, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Συνεπεία της τροποποίησης του άρθρου 62a, παράγραφος 1, δεν απαιτείται πλέον, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, τα πρόσωπα που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης να διαμένουν σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης. Η κράτηση ενόψει απομάκρυνσης μπορεί προσωρινά να λάβει χώρα σε όλες τις εγκαταστάσεις κράτησης και, εντός ορίου 500 θέσεων, σε σωφρονιστικά καταστήματα. Επιβάλλεται πάντοτε ο διαχωρισμός των κρατουμένων ενόψει απομάκρυνσης και των κρατουμένων του κοινού δικαίου. Εξάλλου, ο υφιστάμενος κανόνας σχετικά με τη στέγαση πλειόνων μελών της ίδιας οικογένειας, ο οποίος διατυπώνεται στο άρθρο 62a, παράγραφος 1, τρίτη και τέταρτη περίοδος, καθώς και οι απαιτήσεις των άρθρων 16 και 17 της οδηγίας 2008/115, εξακολουθούν να ισχύουν. Επιπλέον, εξακολουθεί να είναι αναγκαίο να εκτιμάται και να επιλύεται το ζήτημα αν η κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα είναι αποδεκτή και νόμιμη στη συγκεκριμένη περίπτωση, για παράδειγμα όταν πρόκειται για πρόσωπα που ανήκουν σε ευάλωτη κατηγορία. Οι δικαστικές αρχές των ομόσπονδων κρατών αναμένεται να διαθέσουν έως και 500 θέσεις για πρόσωπα που

κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης, έτσι ώστε, λαμβανομένης υπόψη της αναμενόμενης αύξησης του αριθμού των θέσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης στις εγκαταστάσεις κράτησης των ομόσπονδων κρατών, να υπάρχουν συνολικά περίπου 1 000 θέσεις κράτησης ενόψει απομάκρυνσης. [...] Το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 παρέχει, για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, τη δυνατότητα παρέκκλισης από την υποχρέωση διαχωρισμού σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 1, καθώς και από την απαίτηση να παρέχεται στις οικογένειες ξεχωριστό κατάλυμα, όπως ορίζεται στο άρθρο 17, παράγραφος 2. [...] Προϋπόθεση για τη χρήση της δυνατότητας παρέκκλισης που προβλέπεται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, είναι ότι ο εξαιρετικά υψηλός αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών προς επιστροφή δημιουργεί φόρτο που υπερβαίνει το δυναμικό των εγκαταστάσεων κράτησης ή του διοικητικού ή δικαστικού προσωπικού. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται όσον αφορά την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Το υφιστάμενο δυναμικό στη Γερμανία (στις 27 Μαρτίου 2019) είναι περίπου 487 θέσεις κράτησης ενόψει απομάκρυνσης σε ολόκληρη την ομοσπονδιακή επικράτεια. Λόγω της αναντιστοιχίας μεταξύ του αριθμού των προσώπων που έχουν εκτελεστή υποχρέωση να εγκαταλείψουν την επικράτεια και του αριθμού των θέσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης, το υφιστάμενο δυναμικό σαφώς επιβαρύνεται υπερβολικά. Αυτή η υπερβαίνουσα το δυναμικό επιβάρυνση θέτει εν τοις πράγμασι προσκόμματα στην εφαρμογή της εκτελεστής υποχρέωσης εγκατάλειψης της επικράτειας. Οι υφιστάμενες θέσεις κράτησης ενόψει απομάκρυνσης χρησιμοποιούνται ήδη κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο σε ομοσπονδιακό επίπεδο μέσω συντονισμού μεταξύ των ομόσπονδων κρατών. Ομοίως, τη βελτίωση της διαχείρισης των θέσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης επιδιώκει το Gemeinsame Zentrum zur Unterstützung der Rückkehr [κοινό κέντρο υποστήριξης της επιστροφής (ZUR)], το οποίο συστάθηκε το 2017. Το ποσοστό των θέσεων κράτησης που χρησιμοποιούνται, σε ολόκληρη την ομοσπονδιακή επικράτεια, μέσω του ZUR είναι περίπου δέκα τοις εκατό. Αυτό σημαίνει ότι, στην πράξη, μεγάλος αριθμός αιτημάτων για θέση υπό κράτηση δεν μπορεί να υποβληθεί, μολονότι πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις. Εξάλλου, δεν μπορούσε να προβλεφθεί ότι η επιβάρυνση θα υπερέβαινε κατ' αυτόν τον τρόπο το δυναμικό. Δεδομένου ότι ο αριθμός των νεοαφικνούμενων αιτούντων προστασία μειωνόταν συνεχώς επί σειρά ετών, έως το 2015, τα ομόσπονδα κράτη είχαν προσαρμόσει, με την πάροδο των ετών, το δυναμικό όσον αφορά τις θέσεις κράτησης ενόψει απομάκρυνσης στις τότε χαμηλότερες ανάγκες, μειώνοντας τον αριθμό τους. Συνεπεία της αλλαγής της κατάστασης κατά τη διάρκεια του 2015 και της κατακόρυφης αύξησης του αριθμού των αιτούντων προστασία, πρωταρχική υποχρέωση του ομοσπονδιακού κράτους και των ομόσπονδων κρατών ήταν να δημιουργήσουν δυναμικό για την κάλυψη των αναγκών των προσώπων αυτών. Η υποχρέωση αυτή απορρέει, μεταξύ άλλων, από το ευρωπαϊκό δίκαιο, ιδίως από την οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (ΕΕ 2013, L 180, σ. 96), και από την οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9), καθώς και, πέραν αυτού, από τη Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Στο πλαίσιο της κατάστασης αυτής, η μέριμνα για τους νεοαφικνούμενους είχε προτεραιότητα έναντι της αύξησης του δυναμικού κράτησης, με στόχο την ικανοποίηση σε μεταγενέστερο χρόνο (μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αιτήσεως ασύλου και προσφυγής) των απαιτήσεων της οδηγίας 2008/115. Πράγματι, η παρέκκλιση που προβλέπεται στο άρθρο 18 [της οδηγίας αυτής] έχει ακριβώς ως αντικείμενο και σκοπό να επιτρέψει στις αρχές, σε μια τέτοια κατάσταση, να μεριμνήσουν κατά προτεραιότητα για τους νεοαφικνούμενους χωρίς να παραβούν, κατά προβλέψιμο τρόπο, υποχρεώσεις στο μέλλον [...] Μετά τη λήξη της έκτακτης κατάστασης, τα ομόσπονδα κράτη άρχισαν αμέσως να αναπτύσσουν το δυναμικό κράτησης και έχουν ήδη κατορθώσει να αυξήσουν τον αριθμό των θέσεων κράτησης

σε 487 για ολόκληρη την ομοσπονδιακή επικράτεια (στις 27 Μαρτίου 2019). Λόγω του χρόνου που συνήθως απαιτείται για την υλοποίηση κατασκευαστικών έργων και τη δημιουργία εγκαταστάσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης, δεν έχει ακόμη επιτευχθεί πλήρης αντιστοιχία μεταξύ του αριθμού των θέσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης και των τρεχουσών αναγκών. Λαμβανομένων υπόψη των μέτρων που ελήφθησαν, πρέπει να αναμένεται ότι ο αριθμός των θέσεων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες στις 30 Ιουνίου 2022. Μέχρι την ημερομηνία αυτή, η έκτακτη κατάσταση εξακολουθεί να υφίσταται και, κατά συνέπεια, πρέπει να καταργηθεί το άρθρο 62a, παράγραφος 1, με την ισχύουσα διατύπωσή του μέχρι τη συγκεκριμένη ημερομηνία. Στη συνέχεια, η ισχύουσα σήμερα νομοθεσία θα επανέλθει σε ισχύ.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Κατά δήλωσή του, ο K, Πακιστανός υπήκοος, εισήλθε στις 9 Οκτωβρίου 2015 στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Στις 24 Μαΐου 2017 απορρίφθηκε ως προδήλως αβάσιμη η αίτηση χορήγησης ασύλου που υπέβαλε.

14 Η απόφαση περί απομάκρυνσης που εκδόθηκε στη συνέχεια εις βάρος του είναι εκτελεστή από τις 7 Ιουνίου 2017.

15 Στις 11 Αυγούστου 2020 ο K συνελήφθη ενώ επέβαινε σε υπεραστικό λεωφορείο που εκτελούσε το δρομολόγιο Βερολίνο-Βρυξέλλες. Το Amtsgericht Meppen (ειρηνοδικείο Meppen, Γερμανία) διέταξε αυθημερόν την κράτησή του ενόψει απομάκρυνσης έως και τις 25 Σεπτεμβρίου 2020 και ο K τέθηκε υπό κράτηση στο τμήμα Langenhagen του σωφρονιστικού καταστήματος του Αννόβερου.

16 Στις 24 Σεπτεμβρίου 2020 η Landkreis Gifhorn (περιφέρεια Gifhorn, Γερμανία) ζήτησε από το Amtsgericht Hannover (ειρηνοδικείο Αννόβερου, Γερμανία) να διατάξει την παράταση της κράτησης του K έως τις 12 Νοεμβρίου 2020. Στην αίτησή της, η περιφέρεια Gifhorn εξέθεσε ότι προβλεπόταν ότι ο K θα εξακολουθούσε να κρατείται στο τμήμα Langenhagen του σωφρονιστικού καταστήματος του Αννόβερου.

17 Με διάταξη της 25ης Σεπτεμβρίου 2020, το Amtsgericht Hannover (ειρηνοδικείο Αννόβερου), αφού άκουσε τον K, διέταξε την κράτησή του σε αυτό το τμήμα έως τις 12 Νοεμβρίου 2020.

18 Στις 28 Σεπτεμβρίου 2020 ο K προσέφυγε κατά της διάταξης αυτής ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου, το οποίο τον άκουσε στο πλαίσιο της νέας αυτής διαδικασίας στις 7 Οκτωβρίου 2020.

19 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο, το οποίο κρίνει ότι έχει αρμοδιότητα να εξετάσει την αίτηση του K μόνον όσον αφορά την κράτησή του μεταξύ της 25ης Σεπτεμβρίου και της 2ας Οκτωβρίου 2020, επισημαίνει ότι το τμήμα Langenhagen τέθηκε σε λειτουργία τον Μάιο του 2000 και διευθύνεται από υπάλληλο της σωφρονιστικής υπηρεσίας. Το σωφρονιστικό κατάστημα του Αννόβερου στο οποίο υπάγεται διοικητικά μπορεί να υποδεχθεί στο σύνολο των εγκαταστάσεών του περίπου 600 κρατουμένους και ο διευθυντής του είναι υπεύθυνος και για το τμήμα Langenhagen. Το σωφρονιστικό κατάστημα του Αννόβερου, στο σύνολό του, εποπτεύεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης.

20 Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει επίσης ότι η χωρητικότητα του τμήματος Langenhagen, το οποίο μπορούσε αρχικά να υποδεχθεί μέχρι 171 κρατουμένους ενόψει απομάκρυνσης, έχει μειωθεί σημαντικά. Επί του παρόντος, είναι εκεί δυνατή η κράτηση μόνο 48 ατόμων ενόψει απομάκρυνσης. Το κτιριακό συγκρότημα είναι περιφραγμένο με συρματόπλεγμα μεγάλου ύψους και περιλαμβάνει τρία διώροφα κτίρια παρόμοιου μεγέθους των οποίων τα παράθυρα φέρουν κιγκλιδώματα, καθώς και ένα ακόμη μικρότερο κτίριο και πύλη οχημάτων από όπου εισέρχονται και εξέρχονται οι επισκέπτες και το προσωπικό της εγκατάστασης, καθώς και τα αυτοκίνητα.

21 Στο πρώτο από τα τρία αυτά κτίρια κρατούνται ενόψει της απομάκρυνσής τους άνδρες υπήκοοι τρίτων χωρών. Το δεύτερο κτίριο υποδέχεται γυναίκες και, ανάλογα με το ποσοστό πληρότητας, και άνδρες, υπηκόους τρίτων χωρών που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης. Οι ως άνω κρατούμενοι μπορούν να δέχονται μία επίσκεψη καθημερινά, να έχουν πολύωρη πρόσβαση σε ανοιχτό χώρο, να συνδέονται στο διαδίκτυο και να έχουν στην κατοχή τους κινητό τηλέφωνο. Οι χώροι κράτησης δεν κλειδώνονται και είναι ατομικοί. Εντούτοις, είναι δυνατή η διαμονή περισσότερων ατόμων στον ίδιο χώρο, κατόπιν αιτήματός τους. Στον διάδρομο βρίσκονται οι κοινόχρηστοι λουτήρες και τα αποχωρητήρια, όπου επιτρέπεται ελεύθερα η πρόσβαση καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας.

22 Το τρίτο κτίριο, το οποίο ήταν προσωρινά κλειστό από το 2013, χρησιμοποιούνταν, τουλάχιστον κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της διάταξης της 25ης Σεπτεμβρίου 2020 και μέχρι τις 2 Οκτωβρίου 2020, για κρατούμενους του κοινού δικαίου οι οποίοι εξέτιαν στερητικές της ελευθερίας ποινές που αντικαθιστούν χρηματικές ποινές ή στερητικές της ελευθερίας ποινές μικρής διαρκείας. Το σωφρονιστικό κατάστημα μεριμνούσε για τον διαχωρισμό των υπηκόων τρίτων χωρών που κρατούνταν ενόψει απομάκρυνσης από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου. Δεν υπήρχε απευθείας πρόσβαση μεταξύ των κτιρίων όπου κρατούνταν οι υπήκοοι τρίτων χωρών ενόψει απομάκρυνσης και των κτιρίων όπου κρατούνταν οι κρατούμενοι του κοινού δικαίου.

23 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν, κατά το ως άνω χρονικό διάστημα, το τμήμα Langenhagen αποτελούσε «ειδική εγκατάσταση κράτησης», κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, δεδομένου ότι, πέραν από τους κρατουμένους ενόψει απομάκρυνσης, το τμήμα αυτό υποδεχόταν και κρατουμένους του κοινού δικαίου και δεν διασφαλιζόταν ο γεωγραφικός και οργανωτικός διαχωρισμός τους. Ειδικότερα, τα κτίρια του τμήματος απέχουν ελάχιστα μεταξύ τους, ενώ για την πρόσβαση σε αυτά –ιδίως όσον αφορά το προσωπικό του σωφρονιστικού καταστήματος– χρησιμοποιείται κοινή πύλη εισόδου.

24 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι το τμήμα Langenhagen έχει δική του διευθύντρια, οι ίδιοι σωφρονιστικοί υπάλληλοι έχουν την ευθύνη τόσο για τους καταδίκους όσο και για τους κρατουμένους ενόψει απομάκρυνσης.

25 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι δεν συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης η τροποποίηση που επέφερε στο άρθρο 62a, παράγραφος 1, του νόμου περί διαμονής των αλλοδαπών ο νόμος της 15ης Αυγούστου 2019, βάσει της οποίας επιτρέπεται έως την 1η Ιουλίου 2022 παρέκκλιση από την υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2008/115 να κρατούνται οι παρανόμως διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης.

26 Ειδικότερα, μολονότι ο Γερμανός νομοθέτης επικαλέστηκε, προκειμένου να παρεκκλίνει από το άρθρο 16, παράγραφος 1, κατάσταση έκτακτης ανάγκης κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, ανεξαρτήτως του

αν οι προϋποθέσεις του άρθρου 18 συνέτρεχαν κατά τον χρόνο ψήφισης του νόμου της 15ης Αυγούστου 2019, διαπιστώνεται ότι εν πάση περιπτώσει δεν συντρέχουν πλέον. Συγκεκριμένα, μολονότι οι ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης μπορεί όντως να αντιμετώπιζαν υψηλό φόρτο λόγω της αποστασιοποίησης την οποία κατέστησε αναγκαία η πανδημία του COVID-19, ο φόρτος αυτός δεν συνδέεται με την παρουσία εξαιρετικά υψηλού αριθμού υπηκόων τρίτων χωρών, όπως απαιτεί το άρθρο 18, παράγραφος 1. Εξάλλου, ο Γερμανός νομοθέτης δεν παρέσχε πληροφορίες σχετικά με το ποσοστό πληρότητας των εγκαταστάσεων κράτησης και δεν προσδιόρισε τον προβλεπόμενο αριθμό υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι θα υπέκειντο σε εκτελεστή υποχρέωση εγκατάλειψης του εδάφους της χώρας, ούτε μεταξύ αυτών τον αριθμό των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους ενδέχεται να συντρέχουν λόγοι κράτησης.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατ' αρχάς αν ο εθνικός δικαστής οφείλει να ελέγχει ο ίδιος τη συνδρομή κατάστασης έκτακτης ανάγκης, κατά την έννοια του άρθρου 18, σε κάθε διαδικασία που αφορά κράτηση ενόψει απομάκρυνσης ή αν, αντιθέτως, οφείλει να δεχθεί τη διαπίστωση στην οποία προέβη ο εθνικός νομοθέτης, χωρίς να προβεί σε έλεγχο στη συγκεκριμένη περίπτωση.

28 Στην περίπτωση που γίνει δεκτό ότι ο δικαστής που διατάσσει την κράτηση οφείλει να βεβαιωθεί ο ίδιος για τη συνδρομή κατάστασης έκτακτης ανάγκης, κατά την έννοια του άρθρου 18, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να εξεταστεί το ζήτημα αν το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 του επιβάλλει να μην εφαρμόσει τον νόμο της 15ης Αυγούστου 2019, εάν διαπιστώσει ότι δεν συντρέχει τέτοια κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

29 Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο ερώτημα αυτό, θα πρέπει κατά το αιτούν δικαστήριο να εξεταστεί επίσης το ζήτημα αν μόνη η οργανωτική ένταξη της εγκατάστασης κράτησης στις υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης αρκεί προκειμένου να αποκλείσει τον χαρακτηρισμό της ως «ειδικής εγκατάστασης κράτησης», κατά την έννοια του άρθρου 16 της οδηγίας 2008/115, και, αν όχι, αν ο χαρακτηρισμός αυτός αποκλείεται λόγω του ότι κτίρια της εγκατάστασης χρησιμοποιούνται για την κράτηση καταδίκων.

30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Amtsgericht Hannover (ειρηνοδικείο Αννόβερου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 18, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 2008/115, την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο, το οποίο αποφασίζει για την κράτηση ενόψει απομάκρυνσης, πρέπει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να ελέγχει τη συνδρομή των προϋποθέσεων της διάταξης αυτής, και ιδίως ότι η έκτακτη κατάσταση εξακολουθεί να υφίσταται, στην περίπτωση που ο εθνικός νομοθέτης, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 18, παράγραφος 1, έχει παρεκκλίνει στο εθνικό δίκαιο από τους όρους του άρθρου 16, παράγραφος 1, [της οδηγίας αυτής];

2) Έχει το δίκαιο της Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, την έννοια ότι αντίκειται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιτρέπει προσωρινώς έως την 1η Ιουλίου 2022 την παραμονή σε σωφρονιστικό κατάστημα των προσώπων που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης, μολονότι υπάρχουν στο κράτος μέλος ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης και καμία κατάσταση έκτακτης ανάγκης, κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, δεν το επιβάλλει επιτακτικά;

3) Έχει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 την έννοια ότι αποκλείεται ο χαρακτηρισμός ορισμένης εγκατάστασης ως "ειδικής εγκατάστασης κράτησης", η οποία προορίζεται για την κράτηση προσώπων ενόψει απομάκρυνσης, εκ μόνου του λόγου ότι:

– η εν λόγω "ειδική εγκατάσταση κράτησης" υπάγεται έμμεσα στο ίδιο μέλος της κυβέρνησης όπως οι εγκαταστάσεις κράτησης για κρατουμένους του κοινού ποινικού δικαίου, ήτοι στην Justizministerin [Υπουργό Δικαιοσύνης, Γερμανία],

– η εν λόγω "ειδική εγκατάσταση κράτησης" είναι οργανωμένη ως τμήμα σωφρονιστικού καταστήματος και επομένως έχει μεν τη δική της διευθύντρια, πλην όμως υπάγεται συνολικά στη διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος ως ένα μεταξύ πολλών άλλων τμημάτων του σωφρονιστικού καταστήματος;

4) Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο τρίτο ερώτημα:

Έχει το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 την έννοια ότι υφίσταται παραμονή σε "ειδική εγκατάσταση κράτησης", που προορίζεται για την κράτηση προσώπων ενόψει απομάκρυνσης, στην περίπτωση που ένα σωφρονιστικό κατάστημα διαμορφώνει ένα ειδικό τμήμα ως χώρο κράτησης των προσώπων που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης, το οποίο καταλαμβάνει ειδική περιφραγμένη έκταση με τρία κτίρια, όπου ένα εκ των κτιρίων αυτών προορίζεται προσωρινώς αποκλειστικά για κρατουμένους του κοινού ποινικού δικαίου, οι οποίοι εκτίουν στερητικές της ελευθερίας ποινές που αντικαθιστούν χρηματικές ποινές ή στερητικές της ελευθερίας ποινές μικρής διαρκείας, ενώ παράλληλα το σωφρονιστικό κατάστημα μεριμνά για τον διαχωρισμό των κρατουμένων ενόψει απομάκρυνσης από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου και, ειδικότερα, κάθε κτίριο διαθέτει δικούς του διαμορφωμένους χώρους (δική του ιματιοθήκη, δικό του ιατρείο, δικό του χώρο άθλησης) και ο αύλειος/εξωτερικός χώρος είναι μεν ορατός από όλα τα κτίρια, πλην όμως κάθε κτίριο διαθέτει δικό του περιφραγμένο με μεταλλικό πλέγμα χώρο για τους κρατουμένους και επομένως δεν υφίσταται απευθείας πρόσβαση μεταξύ των κτιρίων;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

31 Στις 18 Νοεμβρίου 2020 ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε να εκδικαστεί η παρούσα υπόθεση κατά προτεραιότητα, δυνάμει του άρθρου 53, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του τρίτου και του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

32 Με το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν πρώτα και από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι μπορεί να θεωρηθεί ως «ειδική εγκατάσταση κράτησης», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, συγκεκριμένο τμήμα σωφρονιστικού καταστήματος, το οποίο, αφενός, ενώ έχει δικό του διευθυντή, υπάγεται στη διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος και υπόκειται στον αρμόδιο για τα σωφρονιστικά

καταστήματα υπουργό και στο οποίο, αφετέρου, οι υπήκοοι τρίτων χωρών κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης σε συγκεκριμένα κτίρια τα οποία έχουν δικές τους υποδομές και είναι απομονωμένα από τα λοιπά κτίρια του τμήματος στα οποία κρατούνται κατάδικοι.

33 Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό, πρέπει, κατά πρώτον, να ερμηνευθεί η έννοια της «ειδικής εγκατάστασης κράτησης», κατά το άρθρο 16 της οδηγίας 2008/115. Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται ότι η εν λόγω έννοια δεν ορίζεται ούτε στο άρθρο 16 ούτε σε οποιαδήποτε άλλη διάταξη της οδηγίας. Κατά συνέπεια, πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το σύνηθες νόημα που έχουν στην καθημερινή γλώσσα οι όροι από τους οποίους αποτελείται, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου χρησιμοποιούνται οι όροι αυτοί και των σκοπών της ρύθμισης στην οποία εντάσσονται [απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2020, Staatssecretaris van Financiën (Μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ για τα αφροδισιακά), C-331/19, EU:C:2020:786, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

34 Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται, πρώτον, ότι με την πρώτη περίοδο του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας διατυπώνεται η αρχή ότι η κράτηση των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών ενόψει της απομακρύνσεώς τους λαμβάνει χώρα σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης (απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, Stadt Frankfurt am Main, C-18/19, EU:C:2020:511, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

35 Κατά συνέπεια, οι ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης, κατά την έννοια της ως άνω διάταξης, προορίζονται για την εκτέλεση, εκ μέρους των κρατών μελών, των αποφάσεων με τις οποίες διατάσσεται, δυνάμει του άρθρου 15 της οδηγίας, η κράτηση παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, ήτοι περιοριστικό μέτρο το οποίο του στερεί την ελευθερία μετακίνησης και τον απομονώνει από τον υπόλοιπο πληθυσμό, επιβάλλοντάς του να παραμένει μονίμως εντός περιορισμένης και κλειστής περιμέτρου (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψεις 223 και 225).

36 Από το γράμμα του άρθρου 16, παράγραφος 1, προκύπτει επίσης ότι οι ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης διακρίνονται από τα σωφρονιστικά καταστήματα και ότι, επομένως, οι συνθήκες κράτησης στις εγκαταστάσεις αυτές πρέπει να έχουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε σχέση με τις κανονικές συνθήκες εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών στα σωφρονιστικά καταστήματα.

37 Δεύτερον, από το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 προκύπτει ρητώς ότι, ελλείψει άλλων επαρκών αλλά ηπιότερων μέτρων τα οποία θα μπορούσαν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά, η κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας που διαμένει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους δικαιολογείται μόνον για την προετοιμασία της επιστροφής του εν λόγω υπηκόου και/ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσής του, ιδίως όταν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής ή όταν ο εν λόγω υπήκοος αποφεύγει ή παρεμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διαδικασία απομάκρυνσης. Ως εκ τούτου, μόνον εάν η υπό τη μορφή απομάκρυνσης εκτέλεση της απόφασης επιστροφής κινδυνεύει, βάσει εκτίμησης κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, να παρακωλυθεί εξαιτίας της συμπεριφοράς του ενδιαφερομένου, μπορούν τα κράτη μέλη να προβούν σε στέρηση της ελευθερίας του μέσω κράτησης (απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψεις 268 και 269 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Κατά συνέπεια, όταν διατάσσεται ενόψει απομάκρυνσης, η κράτηση του παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας έχει ως μόνο σκοπό να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας επιστροφής και δεν έχει κανέναν τιμωρητικό σκοπό, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 104 των προτάσεών του.

39 Τρίτον, υπενθυμίζεται ότι η οδηγία 2008/115 αποσκοπεί στην καθιέρωση αποτελεσματικής πολιτικής περί απομακρύνσεως και επαναπατρισμού με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ενδιαφερομένων [απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2021, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Επιστροφή ασυνόδευτου ανηλίκου), C-441/19, EU:C:2021:9, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

40 Ως προς το ζήτημα αυτό, πρέπει ειδικότερα να επισημανθεί ότι κάθε κράτηση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2008/115 υπόκειται στους αυστηρούς όρους που προβλέπουν οι διατάξεις του κεφαλαίου της IV, ώστε να εξασφαλίζεται, αφενός, η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους σκοπούς και, αφετέρου, ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων υπηκόων τρίτων χωρών (απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψη 274 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

41 Συνεπώς, τα μέτρα κράτησης βάσει του κεφαλαίου IV της οδηγίας 2008/115 πρέπει ιδίως να μη θίγουν το δικαίωμα στην ελευθερία των υπηκόων τρίτων χωρών εις βάρος των οποίων λαμβάνονται, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

42 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, στον βαθμό που ο Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε εκείνα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη προβλέπει ότι η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση, διευκρινιζομένου ότι το δίκαιο της Ένωσης μπορεί να παρέχει ευρύτερη προστασία. Για την ερμηνεία του άρθρου 6 του Χάρτη, πρέπει επομένως να λαμβάνεται υπόψη το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ ως όριο ελάχιστης προστασίας (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2017, Al Chodor, C-528/15, EU:C:2017:213, σκέψη 37).

43 Πλην όμως, κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ επιτάσσει ότι «ο τόπος και οι συνθήκες της κρατήσεως θα πρέπει να είναι κατάλληλες» και ότι «πρέπει να υφίσταται σχέση μεταξύ του λόγου που προβάλλεται για την επιτρεπόμενη στέρηση [της ελευθερίας] και του τόπου και του καθεστώτος της κράτησης», λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι κράτηση μπορεί να διαταχθεί και εις βάρος προσώπων «τα οποία, ενδεχομένως, δεν έχουν τελέσει άλλα αδικήματα πέραν εκείνων που συνδέονται με τη διαμονή» (αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 13ης Δεκεμβρίου 2011, Kanagaratnam κ.λπ. κατά Βελγίου, ECHR:2011:1213JUD001529709, § 84, και της 28ης Φεβρουαρίου 2019, H. A. κ.λπ. κατά Ελλάδας, ECHR:2019:0228JUD001995116, § 196).

44 Τέταρτον, επισημαίνεται ότι η αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2008/115 παραπέμπει στις «κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή» που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Κατά τη δέκατη από αυτές τις αρχές, οι υπήκοοι τρίτων χωρών που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης πρέπει «να τοποθετούνται κανονικά σε

χώρους που προορίζονται ειδικά για τον σκοπό αυτό, προσφέρουν υλικές συνθήκες και καθεστώς που έχουν προσαρμοστεί στο νομικό καθεστώς τους και έχουν προσωπικό με τα κατάλληλα προσόντα».

45 Από τις σκέψεις 34 έως 44 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι οι «ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης», κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, χαρακτηρίζονται από διαμόρφωση και εξοπλισμό των χώρων και από κανόνες οργάνωσης και λειτουργίας που συνεπάγονται την αναγκαστική παραμονή των εκεί κρατουμένων παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών εντός περιορισμένης και κλειστής περιμέτρου, περιορίζοντας όμως τον εν λόγω εξαναγκασμό στο απολύτως αναγκαίο για την αποτελεσματική προετοιμασία της απομάκρυνσής τους. Κατά συνέπεια, οι συνθήκες κράτησης σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να αποτρέπουν, κατά το μέτρο του δυνατού, το ενδεχόμενο η κράτηση των εν λόγω υπηκόων να προσομοιάζει με εγκλεισμό σε περιβάλλον φυλακής, ο οποίος είναι ίδιον της κράτησης με τιμωρητικό σκοπό.

46 Επιπλέον, οι συνθήκες κράτησης πρέπει να διαμορφώνονται κατά τρόπον ώστε να γίνονται σεβαστά τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης όσο και τα δικαιώματα που διασφαλίζονται στο άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 5, και στο άρθρο 17 της οδηγίας 2008/115.

47 Κατά δεύτερον, γίνεται παγίως δεκτό ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να εφαρμόσει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Συνεπώς, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί στους απαραίτητους νομικούς χαρακτηρισμούς για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Αντιθέτως, στο Δικαστήριο εναπόκειται να του παράσχει όλα τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να το καθοδηγήσει στην εκτίμηση αυτή (απόφαση της 3ης Ιουλίου 2019, UniCredit Leasing, C-242/18, EU:C:2019:558, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

48 Υπό το πρίσμα αυτό, επισημαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο οφείλει, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία και κατόπιν συνολικής εκτίμησής τους, να διαπιστώσει αν, στο σύνολό τους, ο επίμαχος χώρος και οι επίμαχες συνθήκες κράτησης, εν προκειμένω, προσιδιάζουν σε κράτηση που διατάσσεται δυνάμει του άρθρου 15 της οδηγίας 2008/115.

49 Προς τούτο, διευκρινίζεται, πρώτον, ότι διάφορα κρίσιμα στοιχεία τα οποία μπορούν να καθοδηγήσουν τη συνολική εκτίμηση στην οποία πρέπει να προβεί το αιτούν δικαστήριο περιέχονται ιδίως στη δέκατη και την ενδέκατη κατευθυντήρια αρχή σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή, που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και στις οποίες παραπέμπει η αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας.

50 Δεύτερον, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 124 των προτάσεών του, το γεγονός και μόνον ότι ο χώρος κράτησης, ο οποίος έχει δική του διεύθυνση, υπάγεται διοικητικώς σε αρχή η οποία έχει επίσης αρμοδιότητες όσον αφορά σωφρονιστικά καταστήματα δεν αρκεί για να αποκλειστεί ο χαρακτηρισμός του ως «ειδικής εγκατάστασης κράτησης» κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115. Πράγματι, αυτή η αμιγώς διοικητικού χαρακτήρα υπαγωγή δεν έχει κατ' αρχήν σημασία ως προς το ζήτημα αυτό. Το αντίθετο θα συνέβαινε αν η εφαρμογή ορισμένων όρων κράτησης συνδεόταν με τη διοικητική αυτή υπαγωγή.

51 Τρίτον, κατά τη δεύτερη περίοδο του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, οσάκις κράτος μέλος δεν μπορεί να εξασφαλίσει διαμονή των υπηκόων τρίτων χωρών ενόψει απομάκρυνσης σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης και είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιεί σωφρονιστικό κατάστημα, οι υπό κράτηση υπήκοοι τρίτων χωρών κρατούνται χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου.

52 Κατά συνέπεια, ο διαχωρισμός και μόνον, εντός της αυτής εγκατάστασης, των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και των κρατουμένων του κοινού δικαίου δεν αρκεί προκειμένου να γίνει δεκτό ότι το τμήμα της εγκατάστασης στο οποίο κρατούνται οι υπήκοοι τρίτων χωρών ενόψει απομάκρυνσης αποτελεί «ειδική εγκατάσταση κράτησης» κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115.

53 Τούτου δοθέντος και εφόσον ο διαχωρισμός αυτός διασφαλίζεται πράγματι, ο χαρακτηρισμός ορισμένης εγκατάστασης ως «ειδικής εγκατάστασης κράτησης» δεν αποκλείεται αυτομάτως για τον λόγο ότι, όπως εν προκειμένω, χωριστό τμήμα του κτιριακού συγκροτήματος στο οποίο κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης υπήκοοι τρίτης χώρας χρησιμοποιείται για την κράτηση καταδίκων.

54 Πράγματι, μολονότι το στοιχείο αυτό πρέπει οπωσδήποτε να ληφθεί υπόψη από το αιτούν δικαστήριο κατά την εκτίμηση στην οποία θα προβεί, πρέπει επίσης να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη διαμόρφωση των χώρων που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την κράτηση των υπηκόων τρίτων χωρών, στους κανόνες που καθορίζουν τις συνθήκες κράτησής τους και στα ειδικά προσόντα και τα καθήκοντα του προσωπικού που είναι υπεύθυνο για την εγκατάσταση όπου λαμβάνει χώρα η κράτηση και να διαπιστωθεί αν, λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων αυτών, ο εξαναγκασμός που προκύπτει εις βάρος των υπηκόων τρίτων χωρών περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο για τη διασφάλιση αποτελεσματικής διαδικασίας επιστροφής και αποτρέπει, στο μέτρο του δυνατού, το ενδεχόμενο η κράτηση να προσομοιάζει με εγκλεισμό σε περιβάλλον φυλακής, ο οποίος είναι ίδιον της κράτησης με τιμωρητικό σκοπό.

55 Υπό το πρίσμα αυτό, η εφαρμογή των εθνικών κανόνων σχετικά με την εκτέλεση των ποινών, έστω και κατ' αναλογίαν, στην κράτηση των υπηκόων τρίτων χωρών ενόψει απομάκρυνσης αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι η κράτηση δεν λαμβάνει χώρα σε «ειδική εγκατάσταση κράτησης» κατά την έννοια του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115.

56 Αντιστρόφως, το γεγονός ότι τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος τόσο του προσωπικού που είναι επιφορτισμένο με την εκτέλεση της κράτησης των υπηκόων τρίτων χωρών ενόψει απομάκρυνσης όσο και των κύριων υπευθύνων για τη λειτουργία της εγκατάστασης στην οποία λαμβάνει χώρα η κράτηση έχει ειδική κατάρτιση σχετικά με την εκτέλεση της κράτησης αποτελεί ένδειξη υπέρ του χαρακτηρισμού της εγκατάστασης ως «ειδικής εγκατάστασης κράτησης». Το αυτό ισχύει και με το αν το προσωπικό που έρχεται σε άμεση επαφή με τους υπηκόους τρίτων χωρών είναι τοποθετημένο αποκλειστικά στην εγκατάσταση στην οποία λαμβάνει χώρα η κράτηση και όχι, ταυτόχρονα, και σε κατάστημα κράτησης καταδίκων.

57 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι στο τρίτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι συγκεκριμένο τμήμα σωφρονιστικού καταστήματος, το οποίο, αφενός, ενώ έχει δικό του διευθυντή, υπάγεται στη διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος και υπόκειται στον αρμόδιο για τα σωφρονιστικά καταστήματα υπουργό και στο οποίο, αφετέρου, οι υπήκοοι τρίτων χωρών κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης σε συγκεκριμένα κτίρια τα οποία έχουν δικές τους υποδομές και είναι απομονωμένα από τα λοιπά κτίρια του τμήματος στα οποία κρατούνται

κατάδικοι, μπορεί να θεωρηθεί ως «ειδική εγκατάσταση κράτησης», κατά την έννοια της ως άνω διάταξης, εφόσον οι συνθήκες κράτησης των υπηκόων τρίτων χωρών αποτρέπουν, στο μέτρο του δυνατού, το ενδεχόμενο η κράτηση να προσομοιάζει με εγκλεισμό σε περιβάλλον φυλακής και διαμορφώνονται κατά τρόπον ώστε να γίνονται σεβαστά τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης όσο και τα δικαιώματα που διασφαλίζονται στο άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 5, και στο άρθρο 17 της οδηγίας 2008/115.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

58 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, το άρθρο 18, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 2008/115 έχουν την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο που καλείται να διατάξει την κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα υπηκόου τρίτης χώρας ενόψει απομάκρυνσης ή την παράταση της κράτησης αυτής πρέπει να μπορεί να ελέγξει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18 της οδηγίας εξαρτά τη δυνατότητα του κράτους μέλους να προβλέψει την κράτηση του εν λόγω υπηκόου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

59 Πρώτον, επισημαίνεται ότι η κράτηση και η παράτασή της έχουν παρόμοια φύση, καθόσον αμφότερες έχουν ως αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας προκειμένου να προετοιμαστεί η επιστροφή του ή/και να πραγματοποιηθεί η απομάκρυνσή του (πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Mahdi, C-146/14 PPU, EU:C:2014:1320, σκέψη 44).

60 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν επείγοντα μέτρα, όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης υπηκόων τρίτων χωρών, κατά παρέκκλιση από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 16, παράγραφος 1, και στο άρθρο 17, παράγραφος 2, της οδηγίας, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εξαιρετικά υψηλός αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών προς επιστροφή δημιουργεί απρόβλεπτο υψηλό φόρτο για το δυναμικό των εγκαταστάσεων κράτησης, τούτο δε για όσο χρόνο διαρκεί η έκτακτη κατάσταση. Στην παράγραφο 3 του άρθρου 18 διευκρινίζεται ότι η παράγραφος 1 δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τη γενική υποχρέωσή τους να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, είτε γενικά είτε ειδικά, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους δυνάμει της οδηγίας 2008/115.

61 Κατά συνέπεια, το κράτος μέλος που θεσπίζει νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας, εξακολουθεί να έχει υποχρέωση τήρησης των κανόνων που διέπουν τη θέση υπό κράτηση και την παράταση της κράτησης παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, με εξαίρεση εκείνων του άρθρου 16, παράγραφος 1, και του άρθρου 17, παράγραφος 2, της οδηγίας.

62 Τρίτον, υπογραμμίζεται ότι η απόφαση με την οποία διατάσσεται ή παρατείνεται η κράτηση υπόκειται στην τήρηση αυστηρών εγγυήσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η προστασία κατά της αυθαιρεσίας, καθόσον είναι ικανή να θίξει το δικαίωμα στην ελευθερία του ενδιαφερόμενου υπηκόου τρίτης χώρας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 του Χάρτη (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2017, Al Chodor, C-528/15, EU:C:2017:213, σκέψη 40). Πλην όμως, η προστασία κατά της αυθαιρεσίας συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι η κράτηση μπορεί να διαταχθεί ή να παραταθεί μόνον εφόσον τηρούνται γενικοί και αφηρημένοι κανόνες οι οποίοι καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις της.

63 Επιπλέον, η αδυναμία δικαστικού ελέγχου του ζητήματος αν η απόφαση με την οποία διατάσσεται κράτηση δυνάμει της οδηγίας 2008/115 συνάδει με τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που διασφαλίζει το δίκαιο της Ένωσης υπέρ των παρανόμως διαμενόντων στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόων τρίτων χωρών θα έθιγε το ουσιώδες περιεχόμενο του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψη 290).

64 Κατά συνέπεια, ένα δικαστήριο το οποίο καλείται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, να διατάξει βάσει νομοθεσίας κράτους μέλους η οποία θέτει σε εφαρμογή το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115 την εκτέλεση σε σωφρονιστικό κατάστημα της κράτησης υπηκόου τρίτης χώρας ενόψει απομάκρυνσης ή την παράταση τέτοιας κράτησης, πρέπει να είναι σε θέση, πριν εκδώσει την απόφασή του, να ελέγξει τη συμβατότητα της νομοθεσίας αυτής με το δίκαιο της Ένωσης και, επομένως, αν αυτή συνάδει με όσα επιτρέπει το άρθρο 18 [βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 2021, Spetsializirana prokuratura (Έγγραφο δικαιωμάτων), C-649/19, EU:C:2021:75, σκέψη 74 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

65 Προς τούτο, το δικαστήριο αυτό πρέπει να μπορεί να αποφανθεί επί κάθε κρίσιμου πραγματικού και νομικού στοιχείου προκειμένου να διαπιστώσει αν, πέραν της επί της αρχής κρίσης για την κράτηση του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας, είναι δικαιολογημένες οι δυνάμει του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115 κατά παρέκκλιση ρυθμίσεις με βάση τις οποίες θα εκτελεστεί η κράτηση αυτή. Συνεπώς, το δικαστήριο πρέπει να είναι σε θέση να λάβει υπόψη τόσο τα πραγματικά στοιχεία και τις αποδείξεις που προβάλλει η διοικητική αρχή που ζητεί την κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα όσο και κάθε ενδεχόμενη παρατήρηση του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας. Επιπλέον, πρέπει να είναι σε θέση να ερευνήσει κάθε άλλο κρίσιμο για την απόφασή του στοιχείο σε περίπτωση που το κρίνει αναγκαίο. Επομένως, οι εξουσίες της δικαστικής αρχής δεν μπορούν να περιορίζονται, σε καμία περίπτωση, μόνο στα στοιχεία που προσκομίστηκαν από την αρμόδια διοικητική αρχή (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Mahdi, C-146/14 PPU, EU:C:2014:1320, σκέψη 62).

66 Τέλος, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Γερμανική Κυβέρνηση, το ως άνω συμπέρασμα δεν κλονίζεται από την υποχρέωση του οικείου κράτους μέλους, κατά το άρθρο 18, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/115, να ενημερώσει την Επιτροπή για το ότι προσέφυγε στα επείγοντα μέτρα τα οποία επιτρέπει η παράγραφος 1 του ίδιου άρθρου, καθώς και για το ότι έπαυσαν να ισχύουν οι λόγοι για την εφαρμογή αυτών των μέτρων. Πράγματι, η ως άνω διαδικασία απλής κοινοποίησης δεν ισοδυναμεί με δικαστικό έλεγχο των μέτρων κράτησης τα οποία ενδέχεται να διαταχθούν επί τη βάσει της τελευταίας αυτής διάταξης.

67 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο που καλείται, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, να διατάξει την κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα υπηκόου τρίτης χώρας ενόψει απομάκρυνσης ή την παράταση της κράτησης αυτής πρέπει να μπορεί να ελέγξει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18 της οδηγίας εξαρτά τη δυνατότητα του κράτους μέλους να προβλέψει την κράτηση του εν λόγω υπηκόου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

68 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 έχει την έννοια ότι ένα εθνικό δικαστήριο μπορεί να μην εφαρμόσει νομοθεσία κράτους μέλους η οποία επιτρέπει προσωρινώς την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου, στην περίπτωση που οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18, παράγραφος 1, εξαρτά τη συμβατότητα της νομοθεσίας αυτής με το δίκαιο της Ένωσης δεν συντρέχουν ή έπαυσαν να συντρέχουν.

69 Επισημαίνεται ευθύς εξαρχής ότι τα κράτη μέλη επιτρέπεται να παρεκκλίνουν από την αρχή που καθιερώνεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2008/115, κατά την οποία οι υπήκοοι τρίτων χωρών πρέπει να κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης, τόσο βάσει της δεύτερης περιόδου της διάταξης αυτής όσο και βάσει του άρθρου 18 της οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, Stadt Frankfurt am Main, C-18/19, EU:C:2020:511, σκέψεις 36 και 39).

70 Ως εκ τούτου, προς απάντηση του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος και παρά το ότι η επίμαχη νομοθεσία στην κύρια δίκη θεσπίστηκε βάσει του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115, πρέπει πρώτα να προσδιοριστούν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν, όχι μόνο βάσει του άρθρου 18 αλλά και βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2008/115, να παρεκκλίνουν από την υποχρέωση εκτέλεσης σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης των μέτρων κράτησης ενόψει απομάκρυνσης και, εν συνεχεία, να εξεταστεί αν, στην περίπτωση που καμία από τις διατάξεις αυτές δεν έχει εφαρμογή, δικαστήριο κράτους μέλους μπορεί να μην εφαρμόσει νομοθεσία του συγκεκριμένου κράτους μέλους η οποία επιτρέπει προσωρινώς την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου.

71 Όσον αφορά, κατά πρώτον, το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115, υπογραμμίζεται ευθύς εξαρχής ότι, κατά το μέτρο που επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από ορισμένες αρχές που θεσπίζει η εν λόγω οδηγία, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εξαιρετικά υψηλός αριθμός υπηκόων τρίτων χωρών προς επιστροφή δημιουργεί απρόβλεπτο υψηλό φόρτο για το δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

72 Πλην όμως, επισημαίνεται ως προς το ζήτημα αυτό ότι απλώς και μόνον η παρουσία εξαιρετικά υψηλού αριθμού υπηκόων τρίτων χωρών προς επιστροφή στο έδαφος συγκεκριμένου κράτους μέλους δεν αποδεικνύει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας, μέρος μόνο των υπηκόων τρίτων χωρών μπορεί να τεθεί υπό κράτηση ενόψει απομάκρυνσης και, κατά συνέπεια, να δημιουργήσει απρόβλεπτο υψηλό φόρτο για το δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης του συγκεκριμένου κράτους μέλους.

73 Ως εκ τούτου, η χρήση, εκ μέρους κράτους μέλους, της δυνατότητας παρέκκλισης που παρέχει το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 προϋποθέτει ότι το κράτος μέλος αυτό είναι σε θέση να αποδείξει ότι ο αριθμός των υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους υπάρχει απόφαση που διατάσσει την κράτησή τους ενόψει απομάκρυνσης είναι τόσο μεγάλος ώστε να δημιουργεί απρόβλεπτο υψηλό φόρτο για το δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης που βρίσκονται σε ολόκληρο το έδαφός του.

74 Ως προς το ζήτημα αυτό, όσον αφορά, πρώτον, την ειδική προϋπόθεση που αφορά την ένταση του δημιουργούμενου φόρτου στο δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης, επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι, όπως υπογράμμισε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 59 των προτάσεων του, το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 δεν απαιτεί παρατεταμένο και πλήρη κορεσμό του δυναμικού των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης, αλλά μόνον το δυναμικό αυτό να προσεγγίζει διαρθρωτικά το σημείο κορεσμού του.

75 Το γεγονός ότι σε ορισμένες γλωσσικές αποδόσεις της διάταξης αυτής, όπως η γερμανική απόδοση, γίνεται λόγος για «υπερβολική επιβάρυνση» (Überlastung) του δυναμικού των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης δεν μεταβάλλει το συμπέρασμα αυτό. Πράγματι, σε άλλες γλωσσικές αποδόσεις γίνεται απλώς λόγος για «βαρύ» φόρτο, όπως στη γαλλική (charge lourde) και την ολλανδική (zwaar worden belast), ή για «σημαντικό», «αξιοσημείωτο» ή «μεγάλο» φόρτο, όπως στην ισπανική, την ιταλική και τη λιθουανική απόδοση αντιστοίχως (importante, notevole και didelė).

76 Πάντως, κατά πάγια νομολογία, η αμιγώς γραμματική ερμηνεία νομοθετήματος της Ένωσης με βάση την απόδοσή του σε μία ή σε περισσότερες γλώσσες, κατ' αποκλεισμό των υπολοίπων γλωσσών, δεν κρίνεται ενδεδειγμένη, διότι η ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης απαιτεί να λαμβάνεται υπόψη για την ερμηνεία των κανόνων αυτών το κείμενό τους σε όλες τις γλώσσες. Σε περίπτωση διαστάσεως μεταξύ των αποδόσεων ενός νομοθετήματος της Ένωσης στις διάφορες γλώσσες, η επίμαχη διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται βάσει της όλης οικονομίας της και του σκοπού της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί στοιχείο (απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, Nintendo, C-24/16 και C-25/16, EU:C:2017:724, σκέψη 72).

77 Ως προς το ζήτημα αυτό, μολονότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 71 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115 πρέπει βεβαίως να ερμηνεύεται στενά, εντούτοις η ερμηνεία αυτή πρέπει να είναι επίσης σύμφωνη με τον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο αυτό και δεν μπορεί να το καθιστά κενό γράμμα (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Fastweb, C-19/13, EU:C:2014:2194, σκέψη 40). Πλην όμως, η δυνατότητα παρέκκλισης από ορισμένες διατάξεις της οδηγίας 2008/115 την οποία παρέχει στα κράτη μέλη το άρθρο 18, προκειμένου να καταστήσει δυνατή την εκ μέρους τους διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας επιστροφής παρά την κατάσταση έκτακτης ανάγκης που αντιμετωπίζουν, θα καθίστατο σε μεγάλο βαθμό κενό γράμμα αν η εκ μέρους κράτους μέλους θέσπιση νομοθεσίας που επιτρέπει για ορισμένο χρονικό διάστημα την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικό κατάστημα κωλυόταν για τον μοναδικό λόγο ότι, κατά το χρονικό αυτό διάστημα, υπάρχουν ή ενδέχεται να υπάρξουν διαθέσιμες θέσεις, έστω περιστασιακά και σε ελάχιστο αριθμό, σε ορισμένες ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης στο έδαφός του.

78 Κατά συνέπεια, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεσπίσει, βάσει του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, νομοθεσία η οποία επιτρέπει την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, ακόμη και στην περίπτωση που δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος χρήσης εκ μέρους του κράτους μέλους αυτού της ως άνω δυνατότητας να υπάρξουν προσωρινά διαθέσιμες θέσεις σε ορισμένες ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης στο έδαφός του.

79 Όσον αφορά, δεύτερον, την ειδική προϋπόθεση που αφορά το απρόβλεπτο του δημιουργούμενου φόρτου στο δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης του κράτους μέλους, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 18, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2008/115, τα κατά παρέκκλιση του άρθρου 16, παράγραφος 1, και του άρθρου 17, παράγραφος 2, της οδηγίας μέτρα που μπορούν να λάβουν τα κράτη μέλη βάσει του άρθρου 18 είναι επείγοντα μέτρα, έκτακτου χαρακτήρα.

Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι εθνικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας με την οποία μεταφέρεται το άρθρο 16 της οδηγίας 2008/115 στην εσωτερική έννομη τάξη οφείλουν, κατ' αρχήν, να είναι σε θέση να εξασφαλίζουν την κράτηση σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης (πρβλ. απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Bero και Bouzalmate, C-473/13 και C-514/13, EU:C:2014:2095, σκέψη 29).

80 Ως εκ τούτου, το συγκεκριμένο κράτος μέλος οφείλει να αποδείξει ότι, κατά τον χρόνο λήψης των κατά παρέκκλιση μέτρων, δεν μπορούσε ευλόγως να του προσαφθεί ότι δεν είχε προβλέψει ακριβέστερα τον υψηλό φόρτο που θα δημιουργούσε στις ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης στο έδαφός του κατά τον χρόνο εκείνο ο αριθμός των υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχει εκδοθεί απόφαση κράτησης ή, τουλάχιστον, ότι δεν μπορούσε ευλόγως να του προσαφθεί ότι, κατά τον χρόνο εκείνο, δεν είχε λάβει επαρκή διαρθρωτικά μέτρα προκειμένου να αμβλύνει τον φόρτο στο δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης.

81 Κατά συνέπεια, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί ιδίως να επικαλεστεί το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115 όταν ο υψηλός φόρτος στο δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης δεν είναι απόρροια απροσδόκητης αύξησης του αριθμού των υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχει εκδοθεί μέτρο κράτησης, αλλά είναι απλώς συνέπεια της μείωσης του αριθμού των διαθέσιμων θέσεων στις ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης ή της έλλειψης προληπτικού σχεδιασμού εκ μέρους των εθνικών αρχών.

82 Τρίτον, το συγκεκριμένο κράτος μέλος πρέπει επίσης να μπορεί να αποδείξει ότι ο υψηλός φόρτος, κατά την έννοια της σκέψης 74 της παρούσας απόφασης, εξακολουθεί καθ' όλη τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος επίκλησης του άρθρου 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 προς παρέκκλιση από την αρχή που καθιερώνει το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας. Πράγματι, όπως ρητώς ορίζει το άρθρο 18, παράγραφος 1, η ισχύς των μέτρων αυτών πρέπει να λήγει μόλις παύσει να υφίσταται η κατάσταση έκτακτης ανάγκης κατά τη διάταξη αυτή.

83 Επιπλέον, το συγκεκριμένο κράτος μέλος πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει, καθ' όλη τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο θέτει σε εφαρμογή το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, ότι δεν ήταν ακόμη δυνατή η λήψη επαρκών διαρθρωτικών μέτρων, κατά την έννοια της σκέψης 80 της παρούσας απόφασης, προκειμένου να αμβλύνει τον υψηλό φόρτο στο δυναμικό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης.

84 Ως εκ τούτου, το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115 επιτρέπει σε ένα κράτος μέλος να διατηρεί σε ισχύ νομοθεσία η οποία προβλέπει προσωρινά την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, ενόσω δεν μπορεί να αναμένεται ευλόγως από το κράτος μέλος αυτό να άρει τον υψηλό φόρτο, ο οποίος ήταν απρόβλεπτος και εξακολουθεί να υφίσταται, στο δυναμικό του συνόλου των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης λόγω του εξαιρετικά υψηλού αριθμού των υπηκόων τρίτων χωρών για τους οποίους έχει εκδοθεί απόφαση που διατάσσει την κράτησή τους ενόψει απομάκρυνσης.

85 Για την τήρηση των προϋποθέσεων αυτών μπορεί να απαιτείται οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους να έχουν νόμιμη υποχρέωση περιοδικής επανεξέτασης του αν εξακολουθεί να υφίσταται κατάσταση έκτακτης ανάγκης, τουλάχιστον στην περίπτωση κατά την οποία η νομοθεσία που θεσπίζει το κράτος μέλος αυτό βάσει του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115 δεν προορίζεται να ισχύσει μόνο για σύντομο και ενδεχομένως ανανεώσιμο χρονικό διάστημα.

86 Τέταρτον, υπενθυμίζεται ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 61 της παρούσας απόφασης, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί, στηριζόμενο στο άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, να στερήσει τους παρανόμως διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών από άλλα δικαιώματα πλην εκείνων που αναγνωρίζει υπέρ τους το άρθρο 16, παράγραφος 1, και το άρθρο 17, παράγραφος 2, της οδηγίας.

87 Πλην όμως, όπως επιβεβαιώνεται από τις αιτιολογικές της σκέψεις 13 και 16, η οδηγία 2008/115 εξαρτά ρητώς τη λήψη αναγκαστικών μέτρων, και ειδικότερα μέτρων κράτησης, από την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

88 Κατά συνέπεια, η εθνική νομοθεσία που θέτει σε εφαρμογή το άρθρο 18 πρέπει να προβλέπει ότι η κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, υπηκόου τρίτης χώρας σε σωφρονιστικό κατάστημα μπορεί να διαταχθεί ή να παραταθεί μόνον αφού εξεταστεί σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αφενός, αν υπάρχει οποιαδήποτε διαθέσιμη θέση στις ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης του συγκεκριμένου κράτους μέλους και, αφετέρου, αν είναι δυνατή η λήψη άλλου ηπιότερου μέτρου.

89 Επιπλέον, το κράτος μέλος που θέτει σε εφαρμογή το άρθρο 18 της οδηγίας εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 3, και του άρθρου 17, παράγραφοι 3 έως 5, της οδηγίας, να δίδει ιδιαίτερη προσοχή στα ευάλωτα άτομα που τίθενται υπό κράτηση και ειδικότερα στην κατάσταση των ανηλίκων των οποίων τα βέλτιστα συμφέροντα πρέπει να λαμβάνονται πρωτίστως υπόψη.

90 Ως εκ τούτου, όπως επισήμανε κατ’ ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 70 των προτάσεών του, ένας ευάλωτος υπήκοος τρίτης χώρας δεν μπορεί να κρατείται, ενόψει απομάκρυνσης, σε σωφρονιστικό κατάστημα βάσει του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115, στην περίπτωση που η κράτηση αυτή δεν συμβιβάζεται με τη λήψη υπόψη των ιδιαίτερων αναγκών του λόγω της ευάλωτης κατάστασής του.

91 Τέλος, το κράτος μέλος που κάνει χρήση της δυνατότητας που του παρέχει το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115 πρέπει επίσης να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από τον Χάρτη και ιδίως το άρθρο του 6. Επομένως και όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 41 έως 43 της παρούσας απόφασης, το συγκεκριμένο κράτος μέλος πρέπει να βεβαιώνεται ότι οι συνθήκες κράτησης των υπηκόων τρίτων χωρών που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης σε σωφρονιστικά καταστήματα διαφοροποιούνται, στο μέτρο του δυνατού, από τις συνθήκες κράτησης των καταδίκων που κρατούνται στα ίδια σωφρονιστικά καταστήματα. Ως προς το ζήτημα αυτό, είναι σημαντικό ιδίως το συγκεκριμένο κράτος μέλος να μεριμνά ώστε οι υπήκοοι τρίτων χωρών να μην μπορούν να έρθουν σε επαφή με άτομα που έχουν καταδικαστεί σε στερητική της ελευθερίας ποινή.

92 Κατά δεύτερον, το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2008/115 επιτρέπει στα κράτη μέλη, κατ’ εξαίρεση και πέραν των περιπτώσεων που μνημονεύονται ρητώς στο άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, να θέτουν υπό κράτηση παρανόμως διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών ενόψει απομακρύνσεως σε σωφρονιστικό κατάστημα εφόσον αυτοί διαχωρίζονται από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου, όταν, λόγω ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, αδυνατούν να τηρήσουν τους σκοπούς που επιδιώκονται με την οδηγία αυτή διασφαλίζοντας την κράτηση των προσώπων αυτών σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης (απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, Stadt Frankfurt am Main, C-18/19, EU:C:2020:511, σκέψη 39).

93 Συνεπώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η διάταξη αυτή, η οποία χρήζει στενής ερμηνείας, επιτρέπει ειδικότερα την ενόψει απομακρύνσεως κράτηση παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας σε σωφρονιστικό κατάστημα, για τον λόγο ότι αυτός συνιστά πραγματική, ενεστώσα και αρκούντως σοβαρή απειλή κατά θεμελιώδους συμφέροντος της κοινωνίας ή κατά της εσωτερικής ή εξωτερικής ασφάλειας του οικείου κράτους μέλους, εφόσον αυτός κρατείται χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου (απόφαση της 2ας Ιουλίου 2020, Stadt Frankfurt am Main, C-18/19, EU:C:2020:511, σκέψεις 31 και 48).

94 Ομοίως, ο πλήρης, αιφνίδιος και προσωρινός κορεσμός του δυναμικού του συνόλου των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης στο έδαφος ενός κράτους μέλους, ο οποίος διακρίνεται από τον απρόβλεπτο υψηλό φόρτο κατά το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, μπορεί επίσης να έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία του συγκεκριμένου κράτους μέλους να τηρεί τους σκοπούς που επιδιώκει η οδηγία 2008/115 μεριμνώντας ταυτόχρονα ώστε το σύνολο των υπηκόων τρίτων χωρών που κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης να τοποθετούνται σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης.

95 Αυτό θα συνέβαινε αν ένα κράτος μέλος ερχόταν αντιμέτωπο με κορεσμό των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης, όπως περιγράφηκε στην προηγούμενη σκέψη, και προέκυπτε προδήλως ότι, όσον αφορά την κράτηση συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας που υπόκειται σε υποχρέωση επιστροφής, δεν υπάρχει κανένα ηπιότερο μέτρο προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας επιστροφής του.

96 Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2008/115 επιτρέπει κατ’ αρχήν την περιορισμένη χρονικά κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας σε σωφρονιστικό κατάστημα, χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου.

97 Τούτου δοθέντος, λαμβανομένου υπόψη ότι η ως άνω διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται στενά αλλά και κατά τρόπο ώστε να συμβιβάζεται με το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 18 της οδηγίας 2008/115, η κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα, σε περίπτωση όπως αυτή για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 95 της παρούσας απόφασης, μπορεί κατ’ αρχάς να διαταχθεί για σύντομο και το πολύ ολιγοήμερο χρονικό διάστημα και μόνον προκειμένου το συγκεκριμένο κράτος μέλος να μπορέσει να λάβει επειγόντως τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσει το συντομότερο δυνατόν τη συνέχιση της κράτησης του ενδιαφερομένου σε ειδική εγκατάσταση κράτησης. Επιπλέον, η κράτηση αυτή παύει να είναι δικαιολογημένη βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας όταν ο κορεσμός των ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης του συγκεκριμένου κράτους μέλους εξακολουθεί για περισσότερες από μερικές ημέρες ή επαναλαμβάνεται συστηματικά και ανά σύντομα χρονικά διαστήματα.

98 Υπενθυμίζεται επίσης ότι κατά την κράτηση αυτή σε σωφρονιστικό κατάστημα πρέπει να γίνονται σεβαστά τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης όσο και τα δικαιώματα που διασφαλίζονται στο άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 5, και στο άρθρο 17 της οδηγίας 2008/115.

99 Κατά τρίτον, επισημαίνεται ότι η νομοθεσία κράτους μέλους που επιτρέπει να διατάσσεται η κράτηση υπηκόου τρίτης χώρας ενόψει απομάκρυνσης σε σωφρονιστικό κατάστημα, χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις που προβλέπουν για τη χρήση της δυνατότητας αυτής το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, και το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, προσβάλλει το δικαίωμα των υπηκόων τρίτων χωρών εις βάρος των οποίων λαμβάνεται μέτρο κράτησης ενόψει απομάκρυνσης να κρατούνται μόνο σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης, όπως αυτό προκύπτει από το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας.

100 Πλην όμως, αφενός, η τελευταία αυτή διάταξη είναι απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβής ώστε να έχει άμεσο αποτέλεσμα (πρβλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 2011, El Dridi, C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, σκέψη 47).

101 Αφετέρου, δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, σε περίπτωση που είναι αδύνατη η σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, κάθε εθνικός δικαστής που επιλαμβάνεται αρμοδίως μιας υπόθεσης έχει την υποχρέωση, ως όργανο κράτους μέλους, να αφήνει ανεφάρμοστη κάθε διάταξη του εθνικού δικαίου που αντιβαίνει προς διάταξη του δικαίου της Ένωσης η οποία έχει άμεσο αποτέλεσμα στη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί (απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψη 139).

102 Κατά συνέπεια, κάθε εθνικός δικαστής ο οποίος επιλαμβάνεται διαφοράς στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του πρέπει να αρνείται την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας, όπως αυτή για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 99 της παρούσας απόφασης, εκτός αν είναι σε θέση να την ερμηνεύσει κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης.

103 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, έχει την έννοια ότι ένα εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόσει νομοθεσία κράτους μέλους η οποία επιτρέπει προσωρινώς την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου, στην περίπτωση που οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18, παράγραφος 1, και το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας εξαρτούν τη συμβατότητα της νομοθεσίας αυτής με το δίκαιο της Ένωσης δεν συντρέχουν ή έπαυσαν να συντρέχουν.

Επί των δικαστικών εξόδων

104 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, έχει την έννοια ότι συγκεκριμένο τμήμα σωφρονιστικού καταστήματος, το οποίο, αφενός, ενώ έχει δικό του διευθυντή, υπάγεται στη διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος και υπόκειται στον αρμόδιο για τα σωφρονιστικά καταστήματα υπουργό και στο οποίο, αφετέρου, οι υπήκοοι τρίτων χωρών κρατούνται ενόψει απομάκρυνσης σε συγκεκριμένα κτίρια τα οποία έχουν δικές τους υποδομές και είναι απομονωμένα από τα λοιπά κτίρια του τμήματος στα οποία κρατούνται κατάδικοι, μπορεί να θεωρηθεί ως «ειδική εγκατάσταση κράτησης», κατά την έννοια της ως άνω διάταξης, εφόσον οι συνθήκες κράτησης των υπηκόων τρίτων χωρών αποτρέπουν, στο μέτρο του δυνατού, το ενδεχόμενο η κράτηση να προσομοιάζει με εγκλεισμό σε περιβάλλον φυλακής και διαμορφώνονται κατά τρόπον ώστε να γίνονται σεβαστά τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα

που κατοχυρώνει ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και τα δικαιώματα που διασφαλίζονται στο άρθρο 16, παράγραφοι 2 έως 5, και στο άρθρο 17 της οδηγίας 2008/115.

2) **Το άρθρο 18 της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, έχει την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο που καλείται, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, να διατάξει την κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα υπηκόου τρίτης χώρας ενόψει απομάκρυνσης ή την παράταση της κράτησης αυτής πρέπει να μπορεί να ελέγξει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18 της οδηγίας εξαρτά τη δυνατότητα του κράτους μέλους να προβλέψει την κράτηση του εν λόγω υπηκόου σε σωφρονιστικό κατάστημα.**

3) **Το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, έχει την έννοια ότι ένα εθνικό δικαστήριο οφείλει να μην εφαρμόσει νομοθεσία κράτους μέλους η οποία επιτρέπει προσωρινώς την κράτηση, ενόψει απομάκρυνσης, παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών σε σωφρονιστικά καταστήματα, χωριστά από τους κρατουμένους του κοινού δικαίου, στην περίπτωση που οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 18, παράγραφος 1, και το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας εξαρτούν τη συμβατότητα της νομοθεσίας αυτής με το δίκαιο της Ένωσης δεν συντρέχουν ή έπαυσαν να συντρέχουν.**

(υπογραφές)